

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 2, Sayı: 4, Haziran 2016, s. 84-104

Yrd.Doç. Dr. Erkan ŞENŞEKERCİ

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü ,Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD,
erkans@uludag.edu.tr

ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRÜŞLERİNE GÖRE SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ BAZI ÖZELLİKLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Bu çalışma 2014-2015 akademik yılında Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında, Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını İnceleme dersini alan öğrenciler ile yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, ders kitapları «fiziksel nitelikleri, içerik özellikleri, programa uygunlukları, dil ve anlatım düzeyleri ve görsel anlatım öğeleri» olmak üzere 5 boyutta incelenmiştir. Her çalışma öncesinde öğrencilere, odaklanılacak inceleme boyutunun kuramsal ve kavramsal çerçevesi ve inceleme boyutuna yönelik ölçütler hakkında eğitim verilmiştir. İlgili boyutlar için tek bir kaynak referans alınmamış; her boyut için ayrı ayrı olmak üzere öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığı, akademisyenler, öğretmenler ve çeşitli meslek kuruluşlarının görüş, eleştiri ve önerileri çok perspektifli olarak tanıtılmıştır. İnceleme ölçütlerinin hazırlanmasında ulusal mevzuat, UNESCO'nun tavsiye kararları, ulusal ve uluslararası meslek örgütlerinin önerileri ve akademik çalışmalar temel alınmış ve her bir boyut için 3 Adımlı Ölçek tipinde ölçme aracı hazırlanmıştır. Ortaokul 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulmakta olan kitapların üniteleri öğretmen adaylarına bireysel ya da küçük çalışma grupları oluşturacak şekilde dağıtılmış ve ünitelerin bir çalışma takvimi çerçevesinde adım adım analizi sağlanmıştır. Çalışma gruplarına tarama çalışmaları öncesinde, taranacak ölçütlerin bazıları hakkında çeşitli tarama teknikleri önerilerinde bulunulmuştur. Sonuç olarak kitapların nasıl olduğunu değilse de onların kullanıcıları olacak öğretmen adayları tarafından nasıl görülüp algılandıklarını ortaya koyan ayrıntılı bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitapları, kitap değerlendirme ölçütleri, kitap tarama, sosyal bilgiler dersi, sosyal bilgiler ders programları

EVALUATION OF SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS IN TERMS OF SOME FEATURES ACCORDING TO OPINIONS OF PROSPECTIVE TEACHERS

Abstract

This study was conducted with the students who were taking Review of Social Studies Textbooks programme in Uludağ University, Faculty of Education, Social Studies Education of Department of Primary Education in 2014-2015 academic year. In the scope of the study, textbooks were reviewed in 5 factors which are «*physical characteristics, content properties, applicability for the programme, level of language and expression, visual expression elements*» Before each study, students had training with regard to theoretical and conceptual frame of the review factor to be focused on and the criteria for that review factor. One single resource was not taken as reference for the relevant factors; opinions, criticisms and suggestions of Ministry of National Education, academicians, teachers and various occupational institutions were presented to students as multi perspective individually for each factor. In preparation of review criteria; national legislation, UNESCO recommendations, suggestions of national and international professional organizations and academic studies were taken as basis, and 3 Step Scale type measuring instrument was prepared for each factor. Units of the books which are studied at the 5th, 6th and 7th grades of secondary school were delivered to the prospective teachers by forming individual or small study groups, and analysis of the units were made step by step within the frame of a study programme. Before the survey studies, study groups were suggested various survey techniques regarding some of the criteria to be reviewed. In conclusion, although not regarding how the books were, detailed findings were obtained that reveal how they were considered and perceived by the prospective teachers who will be the users of those books.

Key Words: Textbooks, book evaluation criteria, book survey, social studies lesson, social studies academic programmes

Giriş

Kitaplar genel olarak bilgi ve düşüncüyü korumak, duyurmak ve aktarmak işlevi görürler ve insan uygarlığının gelişiminde vazgeçilmez bir yere sahiptirler. Kitap dünyasında bir tür olarak ders kitapları ise, ilişkilendirildikleri eğitim alanı ile sınırlı bir işleve sahiptirler ve genelde eğitim programlarını tamamlama, öğrencilerin öğreneceklerini belirleme, öğretmenlerin öğreteceklerini etkileme (Özmen 2006: 26; Esen, 2002: 144; Ceyhan ve Yiğit, 2003: 26; Alkan, 1979: 244; Kızılçaoğlu, 2003: 20), öğrenilenleri pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızına uygun çalışma olanağı sağlama gibi yararları vardır (Sezer vd. 2008: 924). Ders kitabı, bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış, belirli düzeydeki öğrenciler için yazılan, öğrenmeyi ve anımsamayı kolaylaştıran, kolaydan zora uzanan, sistemli ilerleme ve gelişme sunan öğretim materyali

olarak tanımlanabilir (Akbaba, 2013: 27). Özetle ders kitapları, belli bir dersin öğretimi için ve belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik olarak yazılmış, içeriği öğretim programına uygun, incelenmesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaklardır (Eğitim Malzemeleri..., 1962:3) ve derslerin süreç içinde geliştirilmelerinde de rol oynarlar (Topses, 2001:1). Öğretim programı ile öğretmen ve öğrenci arasındaki en önemli iletişim kaynağı olan ve öğretmenin öğretmek istediklerini daha sistematik hâle getirmesine, öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını istediği zaman ve yerde tekrar etmesine olanak tanıyan (Akbaba, 2013: 27) ders kitapları MEB mevzuatında şöyle tanımlanmıştır: “*Talim Terbiye Kurulu’nca, örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarında okutulması uygun bulunan kitap.*” (MEB Ders Kitapları...).

Asgari ölçütleri karşılayan bir ders kitabından genel olarak öğretimi koordine etmesi, planlama sürecine katkı sağlaması, kendi kendine öğrenmesini sağlaması, kişilik geliştirmesi, ders süresinin daha verimli kullanılmasına yardımcı olması, öğrencinin ilgisini çekmesi, öğrencileri güdülemesi, özdeğerlendirme seçenekleri sunması ve ailelerin eğitim-öğretim sürecini izlemelerine olanak tanınması (Ceyhan ve Yiğit, 2003: 24) beklenir. Sosyal Bilgiler alanı politik müdahaleler ve dışsal hedeflerle yüklenmeler konusunda oldukça hassas bir alan olduğu için, özellikle de bu alandaki ders kitaplarının öğrencilerde kanıt kullanma, değerlendirme yapma, akıl yürütme, kavrama ve eleştirel düşünme beceri ve yeterliliklerine odaklanması kitapların geçerlik ve güvenilirliği bakımından daha uygun olacaktır (Pingel, 2010: 8).

Ancak bu ölçütlerin kesin olarak belirlenmesi ya da karşılanmasının önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Bilindiği gibi, genel olarak kitabın insanlık tarihinde okur-yazarlıktan siyasal yasaklar ve tabulara, teknolojik sorunlardan finansal engellere her zaman zorlu bir öyküsü olagelmıştır. Günümüzde, aşılmalı bekleyen en önemli zorluk ise, kitabın kültürel cazibesine meydan okuyan görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçlarının bilişsel ve kültürel etkileşimde içerdikleri sayısız avantajlar, ders kitapları da dâhil olmak üzere kitap dünyasını tehdit edip değişime zorlamakta, en çok da ders kitaplarını yeni nitelikler kazanmaya mecbur etmektedir.

Bu nedenle, ders kitaplarını konu alan akademik çalışmalar son yıllarda mevcut kitapların içerik analizi ile yetinmeyip, kitapları daha çekici ve merak uyandırıcı kılacak tasarım unsurlarına da odaklanmaya başlamışlardır. Örneğin 1990’lardan başlayarak 2005 yılındaki köklü program değişikliklerine kadar olan dönemde yapılmış çalışmalar, genellikle “*kimlik, milliyetçilik, insan hakları, cinsiyet ayrımcılığı ve barış*” gibi kavramların ışığında kitap içeriklerine odaklanmış çalışmalardır. Ancak, 2005 yılında Sosyal Bilgiler öğretim programlarının yapılandırma yaklaşımı doğrultusunda köklü bir değişime uğramış olması (İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı..., 2005: 50), bu tarihten sonra ders kitapları yazar ve yayıncıları için deneysel bir sürecin başlamasına yol açarken, akademisyenler için geniş bir tarama ve eleştiri alanı açmış ve öğretmen adayları ile mevcut öğretmenleri de bu yeni dönem ve arayışların doğal denetçileri ve kalite kontrol görevlileri durumuna getirmiştir.

Temel bir bilgi kaynağı olup öğretim ortamında en yaygın ve en çok kullanılan materyallerden birisi olmaları (Kılıç ve Seven, 2007: 25) ve çoğu öğretmenin öğretim programlarına hiç bakmadan öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin düzenlemeleri ders kitaplarına göre yapıyor

olması (Kızılcıoğlu, 2003: 19; Gülersoy, 2013: 8) gibi nedenlerle, ders kitapları günümüzde okul ortamı, öğretmen kalitesi ve öğretim programları kadar önemli bir düzeye gelmiştir.

Ders kitaplarının, öğrenme-öğretme süreçlerinde taşıdıkları bu önemin karşılığını verebilmeleri için belirli özellikler taşımaları gerekmektedir. Bununla birlikte, ders kitapları, üretildikleri ve kullanıldıkları toplumda var olan temel düşünceler, kültürel farklılıklar, siyasal ve toplumsal normlar ve kurallar, yaşam biçimleri ve geleneklerden etkilendikleri için (Pingel, 2010: 7), ders kitabı değerlendirmesi konusunda uluslararası düzeyde kabul görmüş belirli bir metodoloji ya da kriterler dizisi oluşmamıştır. Dünyada öne çıkan ve uluslararası düzeyde ölçü oluşturmaya çalışan çaba ve girişimler genelde büyük savaşlara ve küresel yıkımlara paralel bir yol izlemiş ve daha çok karşılıklı düşmanlık ve önyargıların aşılmasına yönelik beklentiler içinde UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi organizasyonların öncülüğünde gündeme gelmiştir.

Bununla birlikte ders kitaplarının en azından biçim ve içeriklerinin incelenmesini mümkün kılacak kontrol listelerinin de hazırlanmaya başlandığı söylenebilir (Safran ve Ata, 2003: 346). Örneğin, ders kitaplarının “ilgi çekici olmaları, bilme merakını gidermeleri, uygulama isteği uyandırmaları, eğitim ve öğretim programlarıyla tutarlılık göstermeleri, toplumun gerçek sorunlarını yansıtmaları, bilimin temel mantığıyla örtüşmeleri ve güncel ve kanıtlanmış bilgiler aktarmaları” yönündeki görüş ve öneriler, öğretmenler ve akademik çevreler tarafından kabul gören ve dile getirilen ölçütlerin başında gelmektedir.

Nitekim 2005 yılında yapılan öğretim programı değişikliği de genel olarak bu “temel standartları” gerçekleştirmeye yönelik bir arayış olarak kamuoyuna duyurulmuştur. Örneğin Program Kılavuzu’nda yeni programın “*Türkiye’de ve dünyada yaşanan değişimler, Avrupa Birliği normları ve eğitim anlayışı, mevcut programların değerlendirmelerine ilişkin sonuçlar ve ihtiyaç analizleri dikkate alınarak*” hazırlanmış olduğu belirtilmiş ve başlıca amacın “*tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, toplumsal cinsiyet alanında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerleşme ve küreselleşme süreçlerindeki değişim ve gelişimleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtma*” olduğu açıklanmıştır (İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı..., 2005: 45).

MEB tarafından yapılan bu açıklamalar, eğitim felsefesi, eğitim ideolojisi ve program geliştirme yaklaşımları bakımından ülkemizde farklı görüş ve ekolleri temsil eden kesimlerin temel uzlaşma noktalarını, önerilerini ve beklentilerini temsil etmesi bağlamında önemli bir adımdır. Bununla birlikte, söylemlerin ve hedeflerin eğitimin gerçeklerine ve çıktıklarına yansıtılması için, bu süreçte gerekli vasıflara sahip öğretmenlerin, fiziki koşulların ve uygun nitelikteki öğretim materyallerinin doğru zamanda, doğru yerde ve doğru miktarda işe koşulması gerekmektedir. Yine ders kitapları da mutlak bilgiler aktaran bir bilgi kaynağı değil; öğrencileri araştırmaya yönelten ve bilgiyi yapılandırmalarına yardımcı olan, açık ve anlaşılır bir dille kalem alınmış bir rehber olmalıdır (Akbaba, 2013: 27-28).

Ancak, mevcut çalışmalar, disiplinlerarası ve yapılandırmacı yaklaşımın ders kitabı hazırlayan komisyonlarca yeterince iyi algılanmadığını, editörlerin bu konuda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıklarını, alan uzmanlarının görüş ve deneyimlerinden yararlanılması konusunda eksikler bulunduğunu ve yayınevlerinin ekonomik gerekçelerle kitapların içerikle-

rine, sayfa sayılarına ve baskı kalitelerine müdahale ettiklerini göstermektedir (Gülersoy, 2013: 22). Bu bağlamda, yürürlükteki öğretim programların uygulanmasına katkı sağlayacak ders kitaplarının üretilmesi hususunda, Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla yapılandırmacı yaklaşım ve dünyadaki uygulamalarını ve örneklerini bilen akademisyenler, uzmanlar ve öğretmenler arasında bir işbirliği ve eşgüdüm sağlanmalı (Gülersoy, 2013: 23; Oral, E. ve Tama, M. 2013: 22); öğretmenlik deneyimi bulunan ve alan uzmanı olan yazarların katılımlarıyla bölüm yazarlığı uygulaması yaygınlaştırılmalı (Kızılçaoğlu, 2003: 28); konuyla ilgili tüm paydaşların tasarımdan hazırlığa, üretimden denetime ve kullanımdan geri bildirimde varan yelpazede samimi katkılar koymaları gerekmektedir.

Bu bağlamda harekete geçirilen kaynak, işleyiş ve materyallerin niteliğine ve işlevselliğine yönelik bu tür eleştirel çalışmalar gelinen noktada, yazar ve yayıncıların “her adımda daha iyiye doğru yol alabilmeleri açısından” önemli ve yararlı geri bildirim kaynaklarıdır kanısındayız.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, mevcut Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarının Sosyal Bilgiler öğretmen adayları tarafından nasıl değerlendirildiğini çeşitli ölçüt ve değişkenler bağlamında ortaya koymaktır.

Yöntem

Bu çalışma tarama modelinde yapılmış, betimsel nitelikte bir çalışmadır ve çalışma analiz birimi olarak Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği son sınıf öğrencisi 54 öğretmen adayı ile mevcut ders kitapları arasından öğretmen adayları tarafından rastgele seçilmiş ders kitapları kullanılmıştır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri dersine paralel olarak 2014-2015 Güz döneminde 14 hafta süreyle yürütülen çalışmada, öğretmen adaylarına öncelikle ders kitabının eğitimdeki yeri ve önemi ile ilgili ön bilgi verilip güdüleme yapılmış; ardından grubun farklı sınıf düzeylerindeki kitapları eşite yakın bir dağılımla edinmeleri sağlanarak, kitapların beş farklı açıdan incelendiği bir çalışma başlatılmıştır.

İnceleme alanları seçilirken, belirli bir ölçüğe bağlı kalmak yerine, öğretmen adaylarının son kullanıcı oldukları kitapları çok sayıda değişken ışığında inceleyebilmeleri için ölçütler özellikle çok geniş tutulmuş ve toplam 170 maddeden oluşan bir ölçütler demeti kullanılmıştır.

Ölçütlerin hazırlanmasında öncelikle MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 12.09.2012 tarih ve 28409 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış “*Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*” (Resmî Gazete, 2012) referans alınmış, bunun yanı sıra UNESCO’nun ders kitaplarının iyileştirilmesine yönelik olarak 1988’de Almanya (Braunschweig), 1991’de Avustralya ve 1994’de de Cenevre’de ortaya koyduğu temel ilke ve ölçütler, yine UNESCO tarafından yayımlanmış bazı yayınlarda ortaya konan ölçütler (Valaud, 2002; Manuels Scolaires, 2002; Principes Directeurs..., 2000; Richaudeau, 1979; Seguin, 1989), AB’nin 1990 yılında düzenlemiş olduğu “Tarih ve Sosyal Bilgiler: Ders Kitabı Analizlerinde Metodoloji” adlı uluslararası toplantının raporları (Bourdillon, 2012’den aktaran Karabağ, 2003: 179-186), bazı özel yayınevleri tarafından yayımlanmış tarama ve inceleme kılavuzları (Pingel, 2003; Ders Kitaplarını..., 2002; Konu Alanı..., 2001; Kılıç-Seven, 2007, Dönmez, 2003) ve çeşitli akademik çalışmalardan

(Özbaran, 1998; Tarih Öğretiminin..., 2000; Taş, 2007; Unat, 2011) yararlanılmıştır. Türkiye'nin milli eğitim gerçekleri ve koşullarında uygulanabilir olduğu düşünülerek seçilmiş ölçütler inceleme kategorilerine göre tasnif edilerek, 5 farklı inceleme kategorisi oluşturulmuştur:

- Fiziksel ölçütler (33 madde)
- İçerik ölçütleri (39 madde)
- Programa uygunluk ölçütleri (38 madde)
- Dil, anlatım ve soru ölçütleri (25 madde)
- Görsel anlatım ölçütleri (34 madde)

Ders kitaplarının, belirli bir ölçek ya da belirli bir inceleme boyutu bağlamında değerlendirilmek yerine, hemen hemen tüm boyutlarıyla ele alınmasının iki temel sınırlılık içerdiği kabulüyle, ölçüt maddeleri "Evet, Hayır ve Kısmen" yanıtlarına dayalı 3 Adımlı Ölçek hazırlanmıştır.

Sınırlılık

Her bir ölçüte dair belirtilen görüşlerin örnekler ile kanıtlanmasının talep edilmesi halinde, 170 ölçüt için 54 öğrenci tarafından sunulacak görsel ya da yazılı örneklerin, sunulması olanaksız bir bulgu yığını yaratacağı açıktır. Her bir ölçüt için birkaç örnek bulunması halinde bile ölçüt başına yaklaşık bir sayfalık sunum gerekeceğinden, her bir öğrencinin yaklaşık 170 sayfalık rapor sunması gerekecektir. Bu da 54 öğrenci için, toplam 9 bin sayfayı aşkın bir rapor dökümü anlamına gelir ki bu hacimde bir bulgu birikiminin akademik yayın olarak paylaşımı olanaksız değilse de en azından uzun soluklu bir ekip çalışması gerektirmektedir. Bu sınırlılık, çalışmayı doğal olarak öğrenci beyanını esas alan 3 Adımlı Ölçek tipi bir veri toplama aracına yöneltmiştir. Böyle bir sınırlılık elbette başka bir sınırlılığa, öğretmen adaylarının çok detaylı bir analiz yapmak konusunda istenilen düzey ve hassasiyeti yansıtamayabilecekleri sınırlılığına yol açabilmektedir.

Bulgular

Sosyal Bilgiler ders kitaplarının 54 öğretmen adayı tarafından ayrıntılı olarak incelenmesi sonucu elde edilen bulgular şöyledir:

Çalışmanın *birinci bölümünde* ders kitapları, tarafımızdan hazırlanan ve genel olarak «*kapak tasarımı, baskı kalitesi, ciltleme teknikleri, genel görsel tasarım, renk kompozisyonları, kitap künye bilgileri, mevzuat gereği bulunması gereken zorunlu sayfalar*» gibi ölçütleri içeren bir *Fiziksel Ölçütler* ölçeği çerçevesinde iki hafta süreyle incelenmiştir. İncelemeye geçmeden önce adaylar incelemeyi nasıl yapacakları konusunda bilgilendirilmiş ve fiziksel ölçütleri karşılamayan çeşitli hata ve eksiklik örnekleri üzerinde durulmuştur. 33 ölçütün kullanıldığı ölçeğin frekans ve yüzdesi Tablo-1'deki gibi oluşmuştur:

Tablo-1: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Fiziksel Ölçütler Yönünden Değerlendirilmesi

	Evet		Kısmen		Hayır	
	F	%	F	%	F	%
1. Kitap kapağı estetik ve ilgi çekici	14	25,9	25	46,2	15	27,7
2. Kapak içerikle örtüşüyor	30	55,5	23	42,5	1	1,85

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

3. İçindekiler bölümü var	54	100	0	0	0	0
4. Cilt kenarları düzgün ve çapaksız kesilmiş, dikiş ve ciltleme kusurları yok	48	88,8	6	11,1	0	0
5. Ciltlerin korunması sefalonlama ya da laklama işlemi yapılmış	32	59,2	11	20,3	11	20,3
6. Baskılar açık, net ve renkli	44	81,4	10	18,5	0	0
7. Sayfalar düzgün, lekesiz, deliksiz, temiz, katsız ve baskı arka yüze geçmemiş	50	92	4	8	0	0
8. Dersin özelliğine yönelik alfabetik sözlük var	54	100	0	0	0	0
9. Zamandizin çizelgesi yer alıyor	50		1	1,85	3	
10. Kaynakça var	54	100	0	0	0	0
11. Türkiye haritası var	54	100	0	0	0	0
12. İndeks var	26	48,1	0	0	28	51,85
13. Arka kapakta ISBN numarası var	54	100	0	0	0	0
14. Arka kapakta yayınevinin adı, tescilli markası, adres ve telefonu yazıyor	3	6	1	1,85	50	92
15. Arka kapakta basım yılı belirtilmiş	1	1,85	0	0	53	98
16. Arka kapakta baskı adedi belirtilmiş	1	1,85	0	0	53	98
17. Arka kapakta standart işaret ve numarası (TS 10220) yazılmış	1	1,85	0	0	53	98
18. Kitap sırtında kitabın adı (tercihan soldan sağa doğru) yazıyor	54	100	0	0	0	0
19. Kitap sırtında yazar ve hazırlayanların adı yer alıyor	7	12,9	0	0	47	87,03
20. Kitap sırtında kitabın okutulacağı sınıf belirtiliyor	54	100	0	0	0	0
21. Kitap sırtında yayınevinin adı ya da amblemi yer alıyor	42	77,7	0	0	12	22,3
22. Kitap sırtında basım yılı belirtilmiş	3	6	0	0	51	
23. Yazılar dışındaki boşluklar en az 15 en çok 20 mm	31	57,4	13	24	10	18,5
24. Görsel materyal ait olduğu sayfada kullanılmış	50	92	4	8	0	0
25. Kitapta yer alan fotoğraflar amaca uygun	43	79,6	11	20,3	0	0
26. Ünite ve konularla ilgili yeterli harita, grafik, şekil vb. kullanılmış	28	51,85	26	48,1	0	0
27. Görsel ve grafikler numaralandırılmış ve adlandırılmış	22	40,7	24	44,4	8	14,9
28. Öğretmen kılavuzu var	43	79,6	1	1,85	10	18,5
29. Öğrenci çalışma kitabı var	52	96,3	0	0	2	3,70
30. Ders kitabı görsel ve işitsel nitelik taşıyan bir araç-gereç ile desteklenmiş	4	8	9	16,6	41	75,9
31. Bir tasarım bütünlüğü var	32	59,2	20	37	2	3,70
32. Renk kullanımı gözü rahatsız ediyor	10	18,5	11	20,3	33	61,1
33. Kullanılan boşluklar birörneklik gösteriyor	29	53,8	23	42,5	2	3,70

Her Evet için 2, Kısmen için 1 ve Hayır için ise 0 puan verilerek yapılan madde puanlamasında ise öğretmen adaylarının Fiziksel Ölçütler yönünden yaptıkları değerlendirme ortalamalarının 73,24 puan olduğu saptanmıştır. Puanlamada, negatif madde olduğu için 32 numaralı maddede Evet için 0 ve Hayır için 2 puan kullanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ders kitapları, tarafımızdan hazırlanan ve genel olarak «öğrenci gereksinimlerine uygunluk, öğretim yöntemleri ile ilişkilendirme, değerlendirme boyutu, içeriğin

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

bilimsel temelleri, disiplinlerarası ilişkilendirmeler, epistemolojik temeller, kimlik önermeleri, duyarlılık noktaları, tutum ve değer boyutu ve UNESCO'nun tavsiye kararları» gibi ölçütleri içeren bir İçerik Ölçütleri ölçeği çerçevesinde iki hafta süreyle incelenmiştir. İncelemeye geçmeden önce adaylar incelemeyi nasıl yapacakları konusunda bilgilendirilmiş ve içerik ölçütlerini karşılamayan çeşitli hata ve eksiklik örnekleri üzerinde durulmuştur. 39 ölçütün kullanıldığı ölçeğin frekans ve yüzdesi Tablo-2'deki gibi oluşmuştur. Kullanılan ölçeğin 22 ve 23. Maddelerinde 2 öğretmen adayı çalışma raporunu teslim etmediği için, bu maddeler 52 katılımcı üzerinden değerlendirilmiştir:

Tablo-2: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçerik Ölçütleri Yönünden Değerlendirilmesi

	Evet		Kısmen		Hayır	
	F	%	F	%	F	%
1. İçerik öğretim programına uygun	48	88,8	6	11,1	0	0
2. Üniteler birbirinin ön koşulu olacak nitelikte	24	44,4	25	46,2	5	9,2
3. İşleniş öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerine uygun	32	59,2	21	38,8	1	1,85
4. Örnekler yeterli ve uygun	21	38,8	32	59,2	1	1,85
5. Araç gereç yönlendirmesi var	20	37	22	40,7	12	22,2
6. Gezi- gözlem etkinlikleri ayrıntılı olarak belirtilmiş	3	6	24	44,4	27	50
7. Uygulanacak öğretim yöntem ve teknikleri belirtilmiş	14	25,9	18	33,3	22	40,7
8. Hazırlık çalışmaları, araştırmaya yönlendirici nitelikte	46	85	7	12,9	1	1,85
9. Konular problem çözme ve karar verme yeteneğini geliştirecek nitelikte	30	55,5	23	42,5	1	1,85
10. Üniteler toplumsallaşmayı destekleyecek nitelikte	47	87	7	12,9	0	0
11. Ünite sonlarındaki değerlendirme soruları yeterli	20	37,1	23	42,5	11	20,3
12. Farklı değerlendirme yöntemlerine yer verilmiş	34	62,96	10	18,5	10	18,5
13. Konuların güncel yaşamla ilişkileri kurulmuş	43	79,6	10	18,5	1	1,85
14. Bilişsel içerik, ait olduğu bilim alanının nesnel bulgu ve gerçekleriyle örtüşüyor	34	62,96	16	29,6	4	7,4
15. Sosyal Bilgiler Eğitiminin güncel yöntemlerine yer verilmiş	38	70,3	14	25,9	2	3,70
16. Yeni araştırmaların bulgularına yer verilmiş	22	40,7	16	29,6	16	29,6
17. Disiplinlerarası ilişkilendirmelere yer verilmiş	32	59,2	10	18,5	12	22,2
18. Ünite içeriği kavram merkezli	35	64,8	12	22,2	7	12,9
19. Ünite içeriği parça merkezli	10	18,5	24	44,4	20	37,1
20. Ünite içeriği tema merkezli	26	48,1	20	37	8	14,9
21. Ünite kavram ve olgular ön planda	32	59,2	19	35,1	3	6
22. Ünite örnek olaylar ön planda	25	48	22	42,3	5	9,6
23. Ünite kesinlik içeren yasa, genelleme ve teoriler ön planda	20	38,46	20	38,46	12	23
24. Teknik (bilimsel bilgi) diğer bilgi türlerine kıyasla daha yoğun kullanılmış	23	42,5	18	33,3	13	24
25. Teknik olmayan (popüler bilgi) diğer bilgi	16	29,6	29	53,7	9	16,6

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

türlerine kıyasla daha yoğun kullanılmış						
26. Kitapta ideolojik bir tutum vardır	2	3,70	43	79,6	9	16,6
27. Kitapta gerçek dışı kanıtlar sunulmaktadır	2	3,70	3	6	49	90,4
28. Olayların seçiminde nesnellik gözlemlenememektedir	3	6	8	14,6	43	79,6
29. Kitapta genel olarak yurttaşlık esasına dayalı bir kimlik önermesi vardır	34	62,96	14	25,9	6	11,1
30. Kitapta genel olarak geçmişe özlemi yansıtan bir kimlik önermesi vardır	10	18,5	17	31,4	27	50
31. Kitapta genel olarak dinsel aidiyeti yansıtan bir kimlik önermesi vardır	4	7	9	16,6	41	75,9
32. Kitapta genel olarak ırksal ya da etnik aidiyeti yansıtan bir kimlik önermesi vardır	7	12,9	8	14,6	39	72,2
33. Kitapta herhangi bir kimlik önermesi yok	19	35,1	11	20,3	24	44,4
34. Bu kitabın ulusal açıdan duyarlı olduğu herhangi bir olgu yok	0	0	6	11,1	48	88,8
35. Bu kitabın evrensel açıdan duyarlı olduğu herhangi bir olgu yok	4	7	3	6	47	87
36. Bu kitap olumlu bir tutum ve / ya da değer kazandırma kaygısı taşıyor	6	11,1	0	0	48	88,8
37. Bu kitabın öğrenciye herhangi bir beceri ya da yeterlilik kazandıracığına inanmıyorum	0	0	12	22,2	42	77,7
38. Kitap, iddia niteliğindeki cümlelerin kanıtlarını sunmuyor	10	18,5	13	24	31	57,4
39. Kitap, genel olarak UNESCO ölçütleri ile çelişmektedir	2	3,6	9	16,6	43	79,6

Madde puanlamasında ise öğretmen adaylarının İçerik Ölçütleri yönünden yaptıkları değerlendirme ortalamalarının 77,53 puan olduğu saptanmıştır. Puanlamada, negatif madde oldukları için 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39 numaralı maddelerde Evet için 0 ve Hayır için 2 puan kullanılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ders kitapları, tarafımızdan hazırlanan ve genel olarak «program kazanımlarına uygunluk, taksonomik yapı, gelişim ve öğrenme düzeyine uygunluk, transfer edilebilirlik, değerlendirme yaklaşımı ve kimlik önermeleri» gibi ölçütleri içeren bir Öğretim Programına Uygunluk Ölçütleri ölçeği çerçevesinde iki hafta süreyle incelenmiştir. İncelemeye geçmeden önce adaylar incelemeyi nasıl yapacakları konusunda bilgilendirilmiş ve programa uygunluk ölçütlerini karşılamayan çeşitli hata ve eksiklik örnekleri üzerinde durulmuştur. 38 ölçütün kullanıldığı ölçeğin frekans ve yüzdesi Tablo-3'deki gibi oluşmuştur. Kullanılan ölçeğin 5 ve 25. Maddelerinde 2 öğretmen adayı çalışma raporunu teslim etmediği için, bu maddeler 52 katılımcı üzerinden değerlendirilmiştir:

Tablo-3: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretim Programına Uygunluk Ölçütleri Yönünden Değerlendirilmesi

	Evet		Kısmen		Hayır	
	F	%	F	%	F	%
1. Ünite öğretim programının kazanımlarını temsil ediyor	45	83,3	9	16,6	0	0

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

2. Ünite, kazanımların taksonomik düzeyini temsil ediyor	30	55,5	21	38,8	3	5,5
3. Ünite somuttan soyuta bir yol izliyor	39	72,2	11	20,3	4	7,4
4. Ünite basitten karmaşığa bir yol izliyor	47	87	5	9,2	2	3,70
5. Ünite kolaydan zora bir yol izliyor	44	84,61	7	13,46	1	1,92
6. Ünite bütünden parçaya ya da parçadan bütüne bir yol izliyor	35	64,8	15	27,7	4	7,4
7. Ünite olaylardan kavram ve genellemelere bir yol izliyor	34	62,9	20	37	0	0
8. Ünite yakın çevreden uzağa bir yol izliyor	33	61,1	12	22,2	9	16,6
9. Ünite içeriği çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi bilgilerle örtüşüyor	26	48,1	26	48,1	2	3,7
10. Ünite toplum yaşamı için olumlu mesajlar içeren etik bir içeriğe sahip	45	83,3	7	12,9	2	3,7
11. Ünite öğrencinin gelişim düzeyine uygun öğretici bir içeriğe sahip	39	72,2	15	27,7	0	0
12. Ünite basmakalıp yargılardan uzak duyarlı bir içeriğe sahip	24	44,4	30	55,5	0	0
13. Ünite okuyan kişide gerçek izlenimi yaratan model bir içeriğe sahip	23	42,6	24	44,4	7	13
14. Ünite gerçek yaşamda yararlı deneyimler kazandıran anlaşılabilir bir içeriğe sahip	36	66,6	16	29,6	2	3,7
15. Ünite yaşanabilir ve öğrenmeye yardımcı örnekler içeren etkili bir içeriğe sahip	42	77,7	10	18,5	2	3,7
16. Ünite konulara uygun kısalıkta ve bir kerede okunabilen kolay bir içeriğe sahip	30	55,5	22	40,7	2	3,7
17. Ünite kültürel değerlere uygun gerçekçi bir içeriğe sahip	40	74	14	26	0	0
18. Ünite birden çok duyu organının kullanabileceği etkinlikler içeriyor	11	20,3	32	59,2	11	20,3
19. Ünite bireysel farklılıkları dikkate alan bir etkinlik çeşitliliği içeriyor	7	13	28	51,8	19	35,1
20. Ünite öngörülen davranışın yapılmasını sağlayan etkinlikler içeriyor	30	55,5	20	37	4	7,4
21. Ünite kazanılan davranışların yaşama transferini sağlayan etkinlikler içeriyor	27	50	25	46,2	2	3,7
22. Hazırlık soruları ölçme-değerlendirme ilkelerine uygun	34	62,96	18	33,3	2	3,7
23. Paragraf ve metin içi akış soruları ölçme-değerlendirme ilkelerine uygun	34	62,96	14	25,9	6	11,1
24. Ünite değerlendirme soruları ölçme-değerlendirme ilkelerine uygun	43	79,6	10	18,5	1	1,85
25. Farklı soru tiplerine olanak tanıyan ödev etkinliklerine yer verilmiş	25	48	22	42,3	5	9,61
26. Ünite boyunca sorulan sorular yapısal olarak farklı sorgulama amaçlarına hizmet eden bir çeşitlilik gösteriyor	28	51,85	22	40,7	4	7,4
27. Tartışmalı konularda görüş belirtmekten kaçınılmış	32	59,2	11	20,3	11	20,3
28. Gerekli yerlerde okuma parçalarına yer verilmiş	42	77,7	10	18,5	2	3,7
29. Gereksiz bilgi ve aşırı ayrıntıdan kaçınılmış	34	62,9	17	31,4	3	5,5

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

30. Kullanılan örnekler düzeye uygun ve anlamayı kolaylaştırıyor	38	70,3	13	24	3	5,5
31. Özdeğerlendirme çalışmasına yer verilmiş	21	38,8	21	38,8	12	22,2
32. Ünite kavram ve olgu merkezli bir içeriğe sahip	27	50	24	44,4	3	5,5
33. Ünite tema merkezli bir içeriğe sahip	23	42,5	20	37	11	20,3
34. Ünite olay merkezli bir içeriğe sahip	21	38,8	19	35,1	14	25,9
35. Ünite teknik (bilimsel) bilgiler diğerlerinden daha çok ön plana çıkıyor	16	29,6	23	42,5	15	27,7
36. Ünite gündelik (öznel ve popüler) bilgiler diğerlerinden daha çok ön plana çıkıyor	27	50	19	35,1	8	14,8
37. Ünite belirli bir politik, dinsel, felsefi kimlik önermesi içermiyor	32	59,2	16	29,6	6	11,1
38. Ünite, anayasal hükümlerde yer almayan belirli bir aidiyet önermesi içermiyor	41	75,9	5	9,2	8	14,8

Madde puanlamasında ise öğretmen adaylarının Öğretim Programına Uygunluk Ölçütleri yönünden yaptıkları değerlendirme ortalamalarının 79,33 puan olduğu saptanmıştır. Puanlamada, negatif madde oldukları için 34 ve 36 numaralı maddelerde Evet için 0 ve Hayır için 2 puan kullanılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ders kitapları, tarafımızdan hazırlanan ve genel olarak « başlıklandırma, izlek, anlatım türü çeşitliliği, paragraf yapıları, anlatım bozuklukları, tutarlılık, birörneklik, kanıt ve referans kullanımı, cümle uzunlukları, soru türü çeşitliliği » gibi ölçütleri içeren bir Dil-Anlatım Özellikleri ve Soru Ölçütleri ölçeği çerçevesinde iki hafta süreyle incelenmiştir. İncelemeye geçmeden önce adaylar incelemeyi nasıl yapacakları konusunda bilgilendirilmiş ve programa uygunluk ölçütlerini karşılamayan çeşitli hata ve eksiklik örnekleri üzerinde durulmuştur. 25 ölçütün kullanıldığı ölçeğin frekans ve yüzdesi Tablo-4'deki gibi oluşmuştur:

Tablo-4: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Dil-Anlatım Özellikleri ve Soru Ölçütleri Yönünden Değerlendirilmesi

	Evet		Kısmen		Hayır	
	F	%	F	%	F	%
1. Konu başlıkları içerik ile örtüşüyor	52	96,2	2	3,70	0	0
2. Metinlerde programın amaçlarını yansıtan ve kolayca algılanabilen bir izlek var	36	66,66	18	33,3	0	0
3. Kitapta buluş ya da araştırma-inceleme yoluna dayalı olarak yapılandırılmış kısımlar var	27	50	27	50	0	0
4. Uzun metinlerde birden fazla anlatım türüne yer verilmiş	25	46,2	20	37	9	16,6
5. Her paragrafın yalnızca bir ana fikir içermesi ilkesine özen gösterilmiş	38	70,3	15	27,7	1	1,85
6. Anlatım bozukluğu yapılmamasına özen gösterilmiş	34	62,9	19	35,1	1	1,85
7. Sözcük seçiminde birörneklik ve tutarlılık var	47	87	6	13	1	1,85
8. Metinler temel mantıksal kural ve doğrularla örtüşüyor	40	74	12	26	2	3,70
9. Bilgi ya da açıklamalar kanıt ya da referanslara dayandırılmış	31	57,4	20	37	3	5,5
10. Yersiz genellemelerden kaçınılmış	33	61,1	21	38,8	0	0

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

11. Tartışmalı konularda farklı bakış açılarına yer verilmiş	13	24	25	46,2	16	29,6
12. Yazım kuralları ve noktalama işaretlerine özen gösterilmiş	51	94,4	2	3,70	1	1,85
13. Metinler genel olarak öğrencilerin dilsel beceri düzeylerine uygun	44	81,4	9	16,6	1	1,85
14. Cümlelerdeki sözcük sayıları 4. Sınıf için en çok 12 ve üst sınıflar için ikişer artacak şekilde düzenlenmiş	26	48,1	21	38,8	7	12,9
15. Aynen yazılması gereken yabancı ya da özel adlar aynen yazılıp, okunuşları ya da karşılıkları parantez içinde yanına verilmiş	36	66,6	9	16,6	9	16,6
16. Çağdaş yazarlara ve onların eser ve çalışmalarına yer verilmiş	18	33,3	12	22,2	24	44,4
17. Nedenleri, verileri, kavramları, bulguları ve görüşleri sorgulayan sorulara yer verilmiş	46	85,1	8	14,8	0	0
18. Öğrencilerin olgu, tercih ve yargı kullanmalarını sağlayan soru tiplerine yer verilmiş	40	74	13	24	1	1,85
19. Farklı taksonomik düzeylerde sorulara verilmiş	25	46,2	20	37	9	16,6
20. Hazırlık soruları öğrenme istek ve coşkusu uyandırıyor	26	48,1	26	48,1	3	5,5
21. Ev ödevi ya da araştırma biçiminde sorular çok iyi sınırlandırılmış	32	59,2	16	29,6	6	11,1
22. Sorularda zaman, değişim, neden-sonuç, benzerlik-farklılık, kanıtlar ve yorumlama gibi farklı sorgulama alanlarına yer verilmiş	29	53,7	23	42,5	2	3,70
23. Öğrencilerin farklı perspektifleri anlama düzeyini ölçen empati sorularına yer verilmiş	29	53,7	18	33,3	7	12,9
24. Bir uyarıcı malzemeye dayalı soru tiplerine yer verilmiş	22	40,7	21	38,8	11	20,3
25. Farklı uyarıcı malzemeleri kıyaslayan sorulara yer verilmiş	16	29,6	19	35,1	19	35,1

Madde puanlamasında ise öğretmen adaylarının Öğretim Programına Uygunluk Ölçütleri yönünden yaptıkları değerlendirme ortalamalarının 79,76 puan olduğu saptanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ders kitapları, tarafımızdan hazırlanan ve genel olarak «hareket, düşünce, estetik, yansıtma, konsantrasyon, çelişki, veri güncelliği, doğru materyal seçimi, boşluklar, tipografik özellikler ve vurgulama teknikleri» gibi ölçütleri içeren bir Görsel Anlatım Ölçütleri ölçeği çerçevesinde iki hafta süreyle incelenmiştir. İncelemeye geçmeden önce adaylar incelemeyi nasıl yapacakları konusunda bilgilendirilmiş ve programa uygunluk ölçütlerini karşılamayan çeşitli hata ve eksiklik örnekleri üzerinde durulmuştur. 34 ölçütün kullanıldığı ölçeğin frekans ve yüzdesi Tablo-5'deki gibi oluşmuştur. Kullanılan ölçeğin 14. Maddesi 44, 17. Maddesi 46, 19. Maddesi 40 ve 22. Maddesi de 38 katılımcı üzerinden değerlendirilmiştir:

Tablo-5: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Anlatım Ölçütleri Yönünden Değerlendirilmesi

	Evet		Kısmen		Hayır	
	F	%	F	%	F	%
1. Görsel öğeler "basitlik ve sadelik" ölçütüne	42	100	0	0	0	0

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

uygun						
2. Görsel öğeler konuların önemine göre hacimsel açıdan dengeli	26	61,9	15	35,71	1	2,38
3. Görsel öğeler metinlerin hedefine uygun ve yazılanlar ile sınırlı	38	90,47	3	7,14	1	2,38
4. Görsel öğelerde odaklanma sağlayan bir hareket var	27	64,28	15	35,71	0	0
5. Görsel öğeler birden fazla düşünce içermeyecek şekilde seçilmişler	23	54,76	12	28,57	7	16,66
6. Görsel öğeler genel olarak estetik, net ve temiz baskılı	28	66,66	10	23,8	4	9,52
7. Görsel öğeler numaralandırılmış ve altlarına açıklama yazısı yazılmış	9	21,42	21	50	12	28,57
8. Gerekli yerlerde metinlerin simgesel boyutunu gösteren süsleyici resimler kullanılmış	23	54,76	11	26,19	8	19
9. Gerekli yerlerde metinlerin içeriğini birebir yansıtan açıklayıcı resimler kullanılmış	35	83,3	7	16,66	0	0
10. Gerekli yerlerde yabancı ad, kavram ve olguları tanıtan tamamlayıcı resimler kullanılmış	26	61,9	5	11,9	11	26,19
11. Gerekli yerlerde metin içeriğinin özel bir noktasına vurgu yapan konsantrasyon resimleri kullanılmış	25	59,52	12	28,57	5	11,9
12. Gerekli yerlerde metin içeriğinin bütünü gösteren durumsal resimler kullanılmış	32	76,19	6	14,28	4	9,52
13. Gerekli yerlerde sorunların neden ve sonuçları arasında ilişki kuran problem resimleri kullanılmış	20	47,61	10	23,8	12	28,57
14. Gerekli yerlerde üzerinde işlem yapılabilen yaratıcı resimler kullanılmış	4	9,09	12	27,27	28	63,63
15. Gerekli yerlerde doğru sıraya koyarak öykü oluşturmak üzere rasgele dizilmiş hareketli resimler kullanılmış	5	11,9	9	21,42	28	66,66
16. Gerekli yerlerde çelişki ve yanlışlıklar içeren eleştirel resimler kullanılmış	5	11,9	7	16,66	30	71,42
17. Gerekli yerlerde neden-sonuç ilişkilerini gösteren önce-sonra resimleri kullanılmış	17	36,95	9	19,56	20	43,47
18. Süsleyici ve yaratıcı resim türleri dışında resim kullanılmamış	9	21,42	5	11,9	26	61,9
19. İstatistiksel veriler en güncel bilgileri yansıtıyor	17	42,5	16	40	7	17,5
20. Evrelerin öğretiminde grafiklerden yararlanılmış	12	28,57	12	28,57	18	42,85
21. İmgeleme yönelik görseller çerçeve çizgileri içine alınmamış	10	23,8	4	9,52	28	66,66
22. Sürekli aynı boyutlar kullanarak monotonluk yaratmaktan kaçınılmış	18	47,36	14	36,84	6	15,78
23. Kenar boşlukları, satır aralıkları ve başlık-metin aralıkları birörneklik ilkesine uygun	35	83,33	7	16,66	0	0
24. Uzun paragraflar tek, kısa paragraflar ise çift sütun şeklinde kullanılmış	26	61,9	7	16,66	9	21,4
25. Satır sonlarında tireleme yapmaktan kaçınılmış	6	14,28	7	16,66	29	69
26. Renkli kutucuklarda açık zemin üzerinde koyu	41	97,61	0	0	1	2,38

Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi

renkli metinler tercih edilmiş						
27. <i>İtalik</i> , TÜMÜ BÜYÜK şeklindeki vurguların gereksiz ve aşırı kullanımından kaçınılmış	41	97,61	1	2,38	0	0
28. Süslü, gothic, script ya da serifli (tırnaklı) karakterler kullanmaktan kaçınılmış	29	69	5	11,9	8	19
29. Punto büyüklüğü 30-35 cm uzaktan okunmaya uygun	37	88	4	9,52	1	2,38
30. Monotonluğu gidermek için vurgulamalarda karşıtlık unsurlarından da yararlanılmış	19	45,23	18	42,85	5	11,9
31. Aynı amaç için ya da aynı türden öğeler için sürekli aynı vurgu tipi kullanılmış	17	40,47	13	30,95	12	28,57
32. Tek bir öge üzerine <i>birden fazla vurgu</i> yapılmasına özen gösterilmiş	28	66,66	10	23,8	4	9,52
33. Metinler ve görsel materyaller arasındaki boşluklar standartlara uygun	37	88	2	4,76	3	7,14
34. Görsel materyaller gönderme yapıldıkları sayfada yer alıyor.	38	90,4	4	9,52	0	0

Madde puanlamasında ise öğretmen adaylarının Görsel Anlatım Ölçütleri yönünden yaptıkları değerlendirme ortalamalarının 57,05 puan olduğu saptanmıştır. Puanlamada, negatif madde olduğu için 18 numaralı maddede Evet için 0 ve Hayır için 2 puan kullanılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

İnsanoğlunun sorduğu sorular, öğrendikleri ve bildikleri sürekli değişmekte ve buna bağlı olarak yaşam teorileri, yaşam stilleri, toplumsal ilişkiler ve gereksinimler sürekli değişmektedir. Bu nedenle eğitimde gerek program geliştirme gerekse de öğretim materyali tasarlama ve hazırlama çalışmaları dinamik bir süreçtir. Başka deyişle bu alanlarda gelinebilecek ve tanımlanmış nihai bir nokta yoktur ve belirli bir akademik yıl ya da belirli bir derse yönelik olarak yapılan araştırmalar kısa sürelerde geçerliliğini yitirmeye mahkûmdur. Ancak bu, bu tür araştırmaların değerini azaltan değil, aksine daha da artıran bir durumdur. Çünkü sürekli değişme, daha az hata yaparak, kaynakları daha verimli kullanarak, daha amaca uygun ve daha kullanışlı ürün ve sonuçlar elde etmek bakımından sürekli analiz ve sürekli veri üretimi gerektirmektedir. Ülkemizde özellikle ilk ve orta dereceli okullarda basamak sisteminin değişmiş ve zorunlu öğretimin 12 yıla çıkartılmış olması gerek ders çeşitliliği gerekse de derslerin öğretim programlarında köklü değişmeleri zorunlu kılacaktır. Özellikle de bundan sonraki aşamada eğitim program boyutuna yansıdığı halde öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim teknoloji ve materyallerinde karşılığını yeterince bulamamış yapılandırmacı yaklaşımın gereklilikleri konusunda daha duyarlı çalışmalar zorunlu hale gelecektir. İşte bu tür çalışmaların sunduğu bulgular, bu bağlamda gerek program geliştirme, gerek materyal tasarımcılar ve gerekse de ders kitabı yazar, çizer ve yayıncıları için oldukça önemli geri bildirimler işlevi görecektir.

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği son sınıf öğrencisi 54 öğretmen adayıyla ve mevcut sosyal bilgiler ders kitapları arasından öğretmen adayları tarafından rastgele seçilmiş kitaplarla yürütülen bu çalışmadan elde edilen bulgular anlamlı sonuçlar ortaya koymuştur. Çalışma, öğretmen adaylarının okutulmakta olan mevcut ders kitaplarını genel olarak başarılı ve kabul edilebilir bulduklarını, ancak belirli yönlerinin geliştirilmesi gerektiğini düşündükleri-

ni göstermiştir. Bu sonuç, aktif olarak görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılmış benzeri bir çalışmanın, bulgularıyla da (Öcal, A. ve Yiğittir, S., 2007: 60) genel olarak örtüşmektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulguların frekans ve yüzdeleri makale kapsamında tablolar halinde sunulmuştur. Tablolarda sunulan bulgulara göre, öğretmen adaylarının sosyal bilgiler ders kitaplarını;

Fiziksel Ölçütler yönünden *“içindekiler, sözlük, kaynakça, haritalar, kronolojik cetveller, baskı kalitesi ve sağlamlık, sırt bilgileri, öğrenci ve öğretmen kılavuz kitapları, içerik ile uyumlu görseller”* gibi asgari bileşenler bakımından yeterli gördükleri; ancak kitapların kapak tasarımlarını yeterince estetik ve ilgi çekici bulmadıkları anlaşılmıştır. Adayların kitaplarda en eksik buldukları nokta ise kitapların arka kapak bilgileri ile kitapları destekleyecek görsel ve işitsel materyal setleri eksikliği olmuştur.

İçerik Ölçütleri yönünden *“öğretim programına uygunluk, ulusal ve evrensel konularda duyarlılık, toplumsallaştırma, kanıt kullanma, nesnellik, güncel yaşamla ilişkililik, ilgi ve gereksinime uygunluk, problem çözme odaklılık, değerlendirme çeşitliliği, mikro kimlik önermelerinden kaçınma”* gibi konularda ölçütlere uygun bulduklarını; ancak *“kullanılan örnekler, disiplinlerarası ilişkilendirmeler, bilimsel bilgi kullanımı, üniteler arası bağıntı, değerlendirme soruları ve güncel araştırma bulguları”* konusunda eksiklikler olduğunu düşündükleri görülmüştür. Adayların kitaplarda en eksik buldukları nokta ise popüler bilgi kullanma sıklığı ve yönlendirme eksikliği olmuştur.

Öğretim Programına Uygunluk Ölçütleri yönünden *“program kazanımlarının temsili, taksonomik yapı, içeriğin etik olması, ölçme-değerlendirme ilkelerine uygunluk, kültürel değerlere uygunluk, uygun okuma parçaları, gelişim düzeyine uygunluk, gereksiz ayrıntılardan kaçınma, bir kerede okunabilme, etkinlik önerileri, kimlik önermelerinden kaçınma, çağdaş bilimsel ve sanatsal değerlerle örtüşme, tartışmalı konularda görüş belirtmekten kaçınma”* gibi konularda ölçütlere uygun bulduklarını; ancak *“soru tipi çeşitliliği, özdeğerlendirme çalışmaları, bilimsel bilgi kullanım yoğunluğu, çok sayıda duyu organına yönelik etkinlik önerileri”* konusunda eksiklikler olduğunu düşündükleri görülmüştür. Adayların kitaplarda en eksik buldukları nokta ise bireysel farklılıkları dikkate alan etkinlik çeşitliliği ve popüler bilgi kullanma yoğunluğu olmuştur.

Dil-Anlatım Özellikleri ve Soru Ölçütleri yönünden *“Başlık-içerik örtüşmesi, yazım ve noktalama kurallarına uygunluk, soruların niteliği, öğrencilerin dilsel becerilerine uygunluk, temel mantıksal kurallarla örtüşme, her paragrafın yalnızca bir ana fikir içermesi ilkesi, programın amaçlarını yansıtan izlek kullanılması, yersiz genellemelerden kaçınma, kanıt ve referans kullanımı, buluş ve araştırma-inceleme yollarına yer verilmesi, yabancı ya da özel adların okunuşlarının verilmesi, sorularda farklı sorgulama alanlarına yer verilmesi, soruların güdüleyici olması”* gibi konularda ölçütlere uygun bulduklarını; ancak *“cümle uzunlukları, farklı taksonomik düzeylerde sorulara yer verilmesi, bir uyarıcı malzemeye dayalı soru tipleri, sözcük seçiminde birörneklik ve tutarlılık, tartışmalı konularda farklı bakış açılarının yer verilmesi”* konusunda eksiklikler olduğunu düşündükleri görülmüştür. Adayların kitaplarda en eksik buldukları nokta ise çağdaş yazarlara ve onların eser ve çalışmalarına yer verilmesi konusu olmuştur.

Görsel Anlatım Ölçütleri yönünden *“basitlik ve sadelik ölçütüne uygunluk, gereksiz ve aşırı vurgu kullanımından kaçınma, zemin renkleri, punto büyüklüğü, görsel materyallerin gönderme yapıldıkları sayfada yer alması, görsel öğelerin metinlerin hedefine uygun olması, boşlukların birörneklik ilke-*

sine uygunluğu” gibi konularda ölçütlere uygun bulduklarını; ancak “farklı resim türleri kullanımı, hacimsel denge, estetik, net ve temiz baskılı görsel kullanımı, süslü karakter kullanımından kaçınma, sütun değişkenliği, istatistiksel bilgilerin güncelliği, monotonluktan kaçınma” konusunda eksiklikler olduğunu düşündükleri görülmüştür. Adayların kitaplarda en eksik buldukları nokta ise vurgu birliği, görsel öğelerin numaralandırılması, grafiklerden yararlanma, yaratıcı, hareketli ve eleştirel resim kullanımı ve tirelemeden kaçınma ölçütleri olmuştur.

Madde puanlamasından elde edilen sonuçlara göre, kullanılan ölçütler, kitapların en başarılı bulunan özelliklerinden daha az başarılı bulunana göre şöyle dizilmiştir:

Dil-Anlatım Özellikleri ve Soru Ölçütleri	: 79,76 puan
Programa Uygunluk Ölçütleri	: 79,33 puan
İçerik Ölçütleri	: 77,53 puan
Fiziksel Ölçütler	: 73,24 puan
Görsel Anlatım Ölçütleri	: 57,05 puan

Puanlamadan elde edilen sıralamaya göre bir analiz yapılacak olursa, her ölçüt alanı için şu saptamalarda bulunmak mümkündür:

Dil-Anlatım Özellikleri ve Soru Ölçütleri üç alt ölçüt alanından oluşmaktadır:

- *Dil ve Yazım Özellikleri*: Bu alan “yazım kuralları, noktalama işaretleri, cümlelerdeki sözcük sayıları, yabancı adlar” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Anlatım Özellikleri*: Bu alan “başlık-İçerik uyumu, mantıksallık, paragraf yapısı, izlek niteliği, yersiz genellemelerden kaçınma, kanıt ve referans kullanımı, buluş yolu kullanımı, araştırma-İnceleme yolu kullanımı, farklı anlatım türlerinden yararlanma, birörneklik ilkesi, çok perspektiflilik, çağdaş yazarlara yer verme” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Soru Türleri*: Bu alan “nedenleri sorgulayan sorular, verileri sorgulayan sorular, kavramları sorgulayan sorular, görüşleri sorgulayan sorular, tercih ve yargı kullanmayı gerektiren sorular, değişimi ölçen sorular, neden-sonuç ilişkilerini sorgulayan sorular, benzerlik-farklılık sorgulayan sorular, farklı perspektiflere yönelik sorular, farklı taksonomik düzeylerde sorular, uyarıcı malzemeye dayalı sorular, uyarıcı malzemeleri kıyaslayan sorular, soruların sınırlandırılması ve soruların güdüleyiciliği” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

Elde edilen puanların alt alanlara göre dağılımı şöyledir:

Kategori Puanı	Alt Ölçütler	Ortalama Puan
79,76	Dil ve Yazım Özellikleri	88,75
	Anlatım Özellikleri	78,75
	Soru Türleri	77,11

Programa Uygunluk Ölçütleri üç alt ölçüt alanından oluşmaktadır:

- *Taksonomik Yapı*: Bu alan “kazanımların temsili ve ünitelerin izlediği yol” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

• *Ölçme ve Değerlendirme İçeriğinin Niteliği*: Bu alan “hazırlık ve değerlendirme soruları, paragraf ve metin içi akış soruları, özdeğerlendirme yönlendirmeleri, soruların yapısal çeşitliliği, farklı soru tipleri içeren etkinlikler” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

• *Programda Belirtilen İçerik İlkelerine Uygunluk*: Bu alan “içerik etiği, örneklerin ve okuma parçalarının niteliği, kültürel değerlere uygunluk, gelişim ve öğrenme düzeyine uygunluk, anlaşılabilirlik, aidiyet önermeleri, aşırı bilgi ve ayrıntıdan kaçınma, ünite hacimleri, öngörülen etkinlikler, çağdaş değerler ile örtüşme, önyargısızlık, kavram ve olgu kullanımı, tartışmalı konulara yaklaşım, teknik ve popüler bilgi kullanımı, öğretimin bireyselleştirilmesi” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

Elde edilen puanların alt alanlara göre dağılımı şöyledir:

Kategori Puanı	Alt Ölçütler	Ortalama Puan
79,33	Taksonomik Yapı	89,25
	Ölçme ve Değerlendirme İçeriğinin Niteliği	79,50
	Programda Belirtilen İçerik İlkelerine Uygunluk	75,83

İçerik Ölçütleri üç alt ölçüt alanından oluşmaktadır:

• *Endoktrinasyondan Kaçınma Özelliği*: Bu alan “ulusal ve evrensel duyarlılıklar, kazandırılmak istenen tutum ve değerler, kazandırılmak istenen beceri ve yeterlilikler, UNESCO ölçütleri ile örtüşme, kimlik önermeleri” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

• *Öğretim Öğeleri*: Bu alan “öğretim programına uygunluk, öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerine uygunluk, öğretim yöntem ve tekniklerine uygunluk, ünite hazırlık ve değerlendirme çalışmalarının niteliği, konular ve işleniş niteliği, kavram ve olgu kullanımı, örnek kullanımı, güncel yaşamla ilişkilendirme” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

• *Nesnellik ve Bilimsellik Özellikleri*: Bu alan “bilimsel bulgu ve gerçeklerle örtüşme, disiplinlerarası ilişkilendirmeler, kesinlik içeren yasa, genelleme ve teorilerin kullanımı, teknik ve popüler bilgi kullanma yoğunlukları, gerçek dışı kanıtların kullanımı, olay seçiminde nesnellik, yeni araştırma bulgularının kullanımı” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

Elde edilen puanların alt alanlara göre dağılımı şöyledir:

Kategori Puanı	Alt Ölçütler	Ortalama Puan
77,53	Endoktrinasyondan Kaçınma Özelliği	83,41
	Öğretim Öğeleri	75,21
	Nesnellik ve Bilimsellik Özellikleri	74,25

Fiziksel Ölçütler yedi alt ölçüt alanından oluşmaktadır:

• *Baskı kalitesi*: Bu alan “cilt kenarları, ciltleme kusurları, cilt koruma, baskı çözümlülüğü, sayfa düzgünlüğü” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

• *Yardımcı içerik bileşenleri*: Bu alan “içindekiler planı, alfabetik sözlük, kronoloji cetveli, kaynakça, Türkiye haritası ve indeks” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

- *Mizanpaj (sayfa düzenleme)*: Bu alan “sayfa boşlukları, görsel materyal yerleştirmeleri, görsel materyal açıklamaları, tasarım bütünlüğü, renk kullanımı” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Tamamlayıcı materyaller*: Bu alan “öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve görsel-işitsel araç ve gereçler” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Kitap kapağı*: Bu alan “kapağın estetik ve ilgi çekici olması ve kitap içeriği ile örtüşmesi” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Sırt bilgileri*: Bu alan “kitap adı, yazar(ların) adı, okutulacağı sınıf düzeyi, yayıncı adı ve logosu ve basım yılı” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Arka kapak bilgileri*: Bu alan “ISBN numarası, yayıncı kuruluş bilgileri, basım yılı, baskı adedi ve üretim standardı logo ve numarası” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

Elde edilen puanların alt alanlara göre dağılımı şöyledir:

Kategori Puanı	Alt Ölçütler	Ortalama Puan
73,24	Baskı kalitesi	94,75
	Yardımcı içerik bileşenleri	94,00
	Mizanpaj (sayfa düzenleme)	83,50
	Tamamlayıcı materyaller	69,33
	Kitap kapağı	68,00
	Sırt bilgileri	64,00
	Arka kapak bilgileri	24,20

Görsel Anlatım Ölçütleri üç alt ölçüt alanından oluşmaktadır:

- *Görsel Kullanma İlkeleri*: Bu alan “basitlik ve sadelik ilkesi, görsel-içerik ilişkisi, boşluk kullanımı, hareket unsuru, hacimsel denge, estetiklik ilkesi, net ve temiz baskı, bir görsel-bir düşünce ilişkisi, görsel numaralandırma, görsel açıklama ve çerçeve kullanımı” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Metinlerin Görsel Özellikleri*: Bu alan “boyut değişkenliği, vurgu kullanımı, renklendirme, karakter büyüklüğü (punto) seçimi, karakter (font) seçimi, boşluk kullanımı, sütunlandırma, karşıtlık kullanımı, tirelemeden kaçınma” gibi ölçütleri kapsamaktadır.
- *Görsel Öğe Çeşitliliği*: Bu alan “farklı resim türlerinin (açıklayıcı, durumsal, kon-santrasyon, süsleyici, tamamlayıcı, problem, önce-sonra, yaratıcı, hareketli, eleştirel resimler) kullanımı, istatistiksel verilerin gösterimi, grafik kullanımı” gibi ölçütleri kapsamaktadır.

Elde edilen puanların alt alanlara göre dağılımı şöyledir:

Kategori Puanı	Alt Ölçütler	Ortalama Puan
57,05	Görsel Kullanma İlkeleri	64,20
	Metinlerin Görsel özellikleri	62,09
	Görsel Öğe Çeşitliliği	47,30

Tüm bu veri ve bulguların ışığında, ders kitabı tasarım, üretim ve dağıtım alanı ilgili taraflara şu önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Ders kitabı tasarım ve üretiminde en zayıf noktanın, Önal ve Kaya (2006: 34) tarafından da ortaya konan kitapların görsel anlatım özellikleri olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun için, uzun vadede pedagojik eğitimi bulunan ve yalnızca ders kitabı desenleme alanında uzmanlaşmış grafiker, ressam, desinatör ve sayfa tasarımcıların yetiştirilmesi için kurumsal adımlar atılabilir; kısa vadede ise en azından kitapların görsel dil kazanmasında en azından görsel sanatlar alanında çalışan uzmanlara kitap komisyonlarında daha etkin yer verilebilir.

2.Kitapların en başarılı yönünün dil ve anlatım özellikleri olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kitaplar, yer verilen soruların türleri, niteliği, taksonomik düzey çeşitliliği ve güdüleyiciliği yönünden zenginleştirilirse, dil ve anlatım özellikleri de daha güçlü olacaktır.

3.Kitaplar öğretim programlarına uygunluk, içerik ve fiziksel özellikler bakımından başarılı bulunmuştur. Ancak kitap kapak tasarımlarının daha estetik ve çekici, sırt ve arka kapak bilgilerinin de daha açıklayıcı yönde olması gerektiği belirtilmiştir.

4.Tek tek ölçüt maddeleri düzeyinde bakıldığında, öğretmen adayları kitapların şu noktalarda geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler: Öğrenci ilgi ve gereksinimlerine uygunluk, öğretmenlere yönelik yöntemsel yönlendirmeler, buluş ve araştırma yollarının kullanımı, metinlerin bir kerede okunabilir uzunlukta olmaları, birden çok duyu organının işe koşacak etkinlikler, bireysel farklılıkları dikkate alan yaklaşımlar, problem çözme ve karar verme yeterliliklerini geliştirecek etkinlik ve sorular, görsel materyallerin hareket, düşünce ve estetik özellikleri içermeleri, sayısal verilerin görselleştirilmesi, vurgu birliği, güncel araştırma bulgularının kullanımı, güncel yazar ve sanatçıların kullanılması.

5.Yine ölçüt maddeleri düzeyinde bakıldığında, öğretmen adayları kitapların şu noktalarda çok eksik ve yetersiz olduğunu ve mutlaka iyileştirilmeleri gerektiğini düşünmektedirler: Kitapların görsel ve işitsel materyal desteği ile sunulması, uyarıcı malzemeler arasında kıyaslama yapılması, amaca uygun resim ve desen çeşitliliği, sayfalarda görsel konumlandırma ve çerçevlendirme ve sayfalarda boşluk kullanımı ve genel olarak mizanpaj (sayfa yerleştirme) özellikleri.

KAYNAKLAR

- AKBABA, B. (2013), "Lise Tarih Ders Kitaplarını Değerlendirme Formunun Geliştirilmesi", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, C. 11, S. 1, ss. 26-41.
- ALKAN, C., Eğitim Ortamları, Ankara: AÜ Eğitim Fakültesi Yay., 1979.
- ALTUN, A., İlköğretim Sosyal Bilgiler 6, Ankara: Altın Kitaplar Yay., 2013.
- ARSLAN, Mehmet Metin, İlköğretim Sosyal Bilgiler 7, Ankara: Anıtepe Yay., 2011.
- BAŞOL, S. , Ünal, F. (vdr.) İlköğretim Sosyal Bilgiler 5, Ankara: MEB Yay., 2013
- Bourdillon, H. (ed.) (1992), History and Social Studies-Methodologies of Textbook Analysis (Report of the Educational Research Workshop Held in Braunschweig/Germany 11-14 September 1990), Swets&Zeitlinger B.T., Amsterdam/Lise'den aktaran Karabağ, G. (2003). "Ders Kitabı Kriterleri", Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ed.: N. Hayta, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss. 179-186.
- CEYHAN, E. ve Yiğit, B., Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, Ankara: Anı Yay., 2003.

- Ders Kitapları İle Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge,
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2589_0.html
- Ders Kitaplarını İnsan Hakları Kriterleri Açısından Tarama Kılavuzu, İstanbul: ETTV Yay., 2002.
- DÖNMEZ, C. (2003), *Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler*, Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ed.: C. Şahin, Ankara: Gündüz Eğitim Yay., ss. 31-41.
- Eğitim Malzemelerini Hazırlamada Yazarın El Kitabı, Ankara: MEB Yay., 1962.
- ERSÖZ, Tahir, *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5*, Ankara: Pasifik yay., 2013.
- ESEN, Y. ve Bağlı, M.T. (2002). "İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. 35, S. 1-2, ss. 143-154.
- GÜLERSOY, A. E. (2013), "İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi", International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education, C.2, S.1, ss. 8-26.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4 ve 5. Sınıflar), Ankara: MEB Yay., 2005.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6 ve 7. Sınıflar), Ankara: MEB Yay., 2005.
- KAYA, Kezban, *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6*, Ankara: İmyay Yay., 2013.
- KILIÇ, A. ve Seven, S., Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, Ankara: Pegem Yay., 2007.
- KIZILÇAOĞLU, A. (2003), "Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri", Marmara Coğrafya Dergisi, S. 8, ss. 19-33.
- Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ed. Leyla Küçükahmet, Ankara: Nobel Yay., 2001.
- Manuels Scolaires et Matériels Didactiques, Ed.: UNESCO, Paris, 2002.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği,
<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/egitimarac.html>
- ORAL, E. ve Tama, M. (2013), "Yapılandırmacı Eğitim Anlayışının Lise Tarih Ders Kitaplarına Yansımaları: Uzman Değerlendirmeleri", İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, ss. 1-22.
- ÖCAL, A. ve Yiğittir, S. (2007), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği)", Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 8, Sayı 1, ss. 51-61.
- ÖNAL, H. ve Kaya, N., (2006), "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. Sınıf) Değerlendirilmesi", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.9, S. 16, ss. 21-37.
- ÖZBARAN, S. (1998). "Tarih Ders Kitapları. Niçin, Kimler Tarafından, Nasıl?", Toplumsal Tarih, S. 56, C. 10, ss. 51-55.
- ÖZMEN, Ü. (2006). "Yeni Ders Kitapları Üzerine", Eğitim Zil ve Teneffüs, Yıl: 1, S: 2, Ankara: Algi Yay., ss. 18-27.
- PINGEL, F., Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.
- PINGEL, F., Unesco Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision, UNESCO: Paris/Braunschweig, 2010, 83 p.
- Principes Directeurs et Critères pour l'Elaboration, l'Evaluation et la Révision des Programmes, Manuels et Autres Matériels Didactiques de l'Education à Vocation Internationale en Vue de Promouvoir la Dimension Internationale de l'Education, Ed. UNESCO, 2000.
- Resmî Gazete (12.09.2012), S. 28409, T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü,
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/>

- 2012/09/20120912.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120912.htm ve http://mevzuat.meb.gov.tr/html/dersarac/dersarac.html
- RICHAUDEAU, F., Conception et Production des Manuels Scolaires, Ed. UNESCO, Paris, 1979.
- SAFRAN, M. ve Ata, B.(2003). "Öğrencilerin Tarih Metinlerinden Anlam Çıkarmalarına Yönelik Araştırmalara Bir Bakış", Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ed.: C. Şahin. Ankara: Gündüz Eğitim Yay., ss. 339-353.
- SEGUIN, R, L'Elaboration des Manuels Scolaires, Ed. UNESCO, Paris, 1989
- SEZER, S. (vdr.) (2008). "İlköğretim 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı İncelemesi", VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara: Nobel Yay., ss. 924-932.
- Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ed.: C. Şahin. Ankara: Gündüz Eğitim Yay., 2003.
- Tarih Öğretiminin Yeniden Yapılandırılması, İstanbul: ETTV Yay., 2000.
- TAŞ, A.M., (2007). "Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.17, ss. 519-532.
- TOPSES, G. (2001), "Hayat Bilgisi Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Hazırlama Gereçesi", Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Hayat Bilgisi 1-3. Ed.: Küçükahmet, L., Ankara: Nobel Yay. Ankara, ss. 1-17.
- TÜYSÜZ, Sami, İlköğretim Sosyal Bilgiler 4, Ankara: Tuna Matbaacılık, 2011.
- UNAT, F. R. (2011). "Avrupa Konseyince Tarih Öğretimi ve Tarih Ders Kitapları Hakkında Alman Kararlar ve Yapılan İşler", Ankara: V. Türk Tarih Kongresi (12-17 Nisan 1956), ss. 695-701.
- VALAUD, A. (2002). "Les Paratextes dans les Manuels Scolaires", Dispositifs de Communication Pédagogique Madiatiée, Genève.